

university of
groningen

faculty of arts

Grammatica op school

Jan-Wouter Zwart

Minisymposium ‘Wat moeten wij met de grammatica?’

Nijmegen, 8 mei 2009

Wat moeten wij met de grammatica ?

Uitgangspunt:

niets

Waarom **wèl** ?

- Omdat het **leuk** is.
- Omdat het **leerzaam** is.

‘leerzaam’

- **circulair, tenzij:**
 - » les in ***a*** iets leert over ***b***
- **waar is grammatica leerzaam voor ?**
 - » **moderne taalkunde: menselijke cognitie**

descriptief vs. **prescriptief**

- **descriptief**
 - » zegt iets over de **werkelijkheid**
- **prescriptief**
 - » zegt iets over **conventies**

traditioneel grammatica-onderwijs

- **prescriptief**
- **dus niet leerzaam**

klaagzang om de grammatica

- 1) leerlingen kunnen niet schrijven / spellen / ontleden**
 - » conventies niet verworven**

- 2) leerlingen weten niets van taal cq. cognitie**
 - » geen inzicht verworven**
in een belangrijk deel van de werkelijkheid

Stelling 1.

**Grammatica-onderwijs
moet **niet** gericht zijn op **nut**
maar op **kennis/inzicht****

Voorbeeld

**(Dussenbroek, Schilleman, Borghouts 1998:
Ned.werk@: taalvaardigheid voor de tweede fase (havo))**

Waarom ontleden ?

- 1) om het systeem in de taal te ontdekken**
 - » zodat je formuleerfouten kunt opsporen
- 2) voor het vreemde-talenonderwijs**
- 3) bij spelling**

Waarom ontleden ?

1) formuleerfouten opsporen

- (i) Een aantal mensen heeft/hebben**
- (ii) De deelnemers wordt/worden verzocht ...**

- **‘fouten’ a) die niemand maakt**
 - » **opsporen niet nodig**
- b) die iedereen maakt**
 - » **geen fouten**
- **leerlingen kunnen al Nederlands voor ze ontleden krijgen**

Waarom ontleden ?

- 2) voor het vreemde-talenonderwijs
- kosten/baten-analyse nodig (cf. Latijn leren voor je Frans)
- ontleden is juist iets van de **Nederlandse** traditie
- taal leren via **doen**, niet via denken

niettemin:

**iets van taalkundige analyse kan zeer nuttig zijn
(maar wat voor analyse?)**

Waarom ontleden ?

3) bij spelling

- **historisch: ontleden noodzakelijk voor idioot spellingsysteem**
 - » *de vs. den*
- **argument nog steeds gebruikt**
 - » *de minister **verlichtte** de lasten van de AOW'ers*
*de door de minister **verlichte** lasten van de AOW'ers*
- **gezocht (spelling geleerd lang voor het ontleden)**

niettemin:

**kennis van woordsoorten
en morfologische structuur
kan nuttig zijn**

Stelling 2.

**Grammatica-onderwijs dient
het traditionele ontleden
geheel los te laten**

Waarom *geen* ontleden ?

- 1) ik heb er nooit iets aan (gehad)**
 - » aansluiting moderne taalkunde volkomen zoek

- 2) verkeerde onderscheidingen en begrippen**
 - » gezegde (geen constituent)
 - » systeem der tijden (haalt tijd/aspect door elkaar)
 - » idiosyncratische begrippen (bepalingen, persoonsvorm, etc.)

- 3) geen wijder perspectief (niet leerzaam)**
 - » stap van taal naar cognitie wordt niet gezet
 - » genereert in de regel geen enthousiasme

Stelling 3.

**Taalkunde-onderwijs
 moet losgekoppeld worden
 van het taal-onderwijs**

- **Taal-onderwijs = nuttig**
 - » je leert een vreemde taal
 - » je leert je taal gebruiken

- **Taalkunde-onderwijs = leerzaam**
 - » je leert iets over de mens
 - » niet over de **Nederlandse** mens, dus:
 - taalkunde moet een apart vak zijn

(vgl. natuurkunde, aardrijkskunde, wiskunde, etc.)

Stelling 4.

**Taalkunde-onderwijs
verdient een plaats
in het curriculum**

(maar zonder ontleden)

Wat moet er dan wel in ?

naar een programma van taalkunde-onderwijs

- 1) hoe zit taal in elkaar ?**
 - » **structuur**
- 2) taal in de samenleving**
 - » **taalcontact en taalverandering**
- 3) taal in de mens**
 - » **cognitie**

Hoe taal in elkaar zit

- **vorm**
 - » groepjes klanken (p/b, f/v, a/e/i/o/u)
 - » groepjes vormen (stammen en uitgangen)
 - » groepjes woorden (naamwoorden, werkwoorden, etc.)

- **inhoud**
 - » wie doet wat? (argumenten)
 - » wat staat waar? (grammaticale functies)
 - » wat wordt gezegd? (zinstypen)

- **samenstelling**
 - » van morfemen (afleiding, samenstelling)
 - » van woorden (idiomen, constructies)
 - » van groepen (onderschikking, nevenschikking)

Taal in de samenleving

- **verleden**
 - » **ontstaan van taal**
 - » **taalfamilies**
 - » **taalverandering**

- **heden**
 - » **talen en dialecten**
 - » **registers**
 - » **taalgebruik (pragmatiek)**

- **toekomst**
 - » **taalcontact**
 - » **bedreigde talen**
 - » **multilingualisme**

Taal en cognitie

- **het taalvermogen**
 - » **hebben dieren taal?**
 - » **gesproken taal en gebarentaal**
 - » **taalverwerving, taalverlies**

- **de grammatica in ons hoofd**
 - » **binaire structuur**
 - » **derivatie**
 - » **recursie**

- **het wijdere verband**
 - » **taal, tellen, rekenen, logica, kunst, etc.**
 - » **geleerd of aangeboren?**

Stelling 5.

**Taalkunde-onderwijs
 hoeft helemaal niet
 ingewikkeld te zijn**

recursie als kern van de menselijke cognitie

*“concepts in the brains of humans acquired the property that they could get rolled together with other concepts into larger packets, and any such larger packet could then become a new concept in its own right. In other words, concepts could **nest** inside each other hierarchically, and such nesting could go on to arbitrary degrees”*

Douglas Hofstadter, *I am a strange loop* (2007), p. 83

Voorbeeld

(i) Geef mij ook maar **een beetje**

(ii) Hij is **een beetje** ziek

» NP hergebruikt als graadaanduiders = recursie

university of
groningen

faculty of arts

25/25

c.j.w.zwart@rug.nl

www.let.rug.nl/zwart

Wat moeten wij met de grammatica?

8 mei 2009